

Yaşar Çağbayır
∞∞
YANIK ÇAYDANLIK

Hikâyeler

ÖTÜKEN

YAŞAR ÇAĞBAYIR; 1945, Kocapınar (Denizli-Serinhisar) doğumludur. Sırasıyla Kocapınar İlkokulu (1957), Acıpayam Ortaokulu (1960) ve Denizli Lisesi (1965)'ni bitirdi. 1968 yılında Bursa Eğitim Enstitüsü Türkçe Bölümünden mezun oldu ve aynı yıl Konya Halkapınar Ortaokulunda öğretmenliğe başladı (1968-1971). Denizli Ticaret Lisesi (1971-1972), Söke Ortaokulu'nda Türkçe ve Türk Dili Edebiyatı öğretmenlikleri, idarecilik yaptı (1972-1985). Söke İlçe Millî Eğitim Şube Müdürlüğü görevinde bulundu (1985-1993). 1991 yılında Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi. 1993 yılında Bakanlık değiştirerek Tarım ve Köyişleri Bakanlığında öğretmen olarak görev aldı (1993-1997). 1997 yılında Söke Ziraat Teknik Lisesi Edebiyat öğretmeni iken emekli oldu.

Eserleri:

1. **Büyük Türkçe Sözlük**, (D. Mehmet Doğan, Rekin Erttem, Doç. Dr. Tuncer Gülensoy ile birlikte) Ankara, Birlik Yayınları, 4. bas. Ekim 1986, (17. bs. Nisan 2005)
2. "Millî Mücadele'de Mehmet Âkif", **Millî Şair Mehmet Âkif Ersoy: Ölümünün Ellinci Yılında**, Aydın M.E. Md. 1986 (İzmir- 1987), s. 29-34
3. **Türkçe, Edebiyat ve Türk Dili Öğretimi Kılavuzu**, İzmir, 1988.
4. **Türk'ün Bayrak Mücadelesi Açısından İstiklâl Marşı'nın Tahlili**, İzmir, İstiklâl Matbaası, 1989.
5. **Söke**, İzmir, Ayma (TARİŞ) Matbaası, 1989.
6. **İstiklâl Marşı'nın Tahlili**, Ankara, TDV, Mart 1998, (9. bas. 2010).
7. **Kutadgu Bilig** (*Bugünün diliyle*), Ankara, TDV, Ekim 2001, (7. bas. 2009).
8. **Ötüken Türkçe Sözlük** (246 000 kelime) (Türkiye'nin en büyük sözlüğü) Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007.
9. **Serinhisar İlçesi Yukarı Karaçay (Kocapınar) Ağzı ve Sözlüğü**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2009.

- 10. Bugünün Diliyle Atabetü'l-Hakāyık** (Gerçeklerin Eşiği), Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2009.
- 11. Bayrak Mücadelemiz ve İstiklal Marşı**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2009.

Çok aziz bildiğim anneme...

İÇİNDEKİLER

Yanık Çaydanlık / 11

•

Aydos'ta Mehtap / 21

•

Bir Kitap Aliver, Yeter / 32

•

Boynuz Saplı Çakı / 53

•

Dolabı Kim Döndürdü? / 64

•

Herkes Dümen Başında / 70

•

Kara Tavuk Kanı / 74

•

Karga Yavrusu ile Manda Avlamak / 90

•

Öğretmen Olmalıyım / 100

•

Sarı Yağlık / 106
•
Yılan mı, İp mi? / 109
•
Zeybek Kıyafeti / 112
•
Kurban Derisi / 123
•
Dađılan Sürü / 132
•
Bir Karışık Akıl / 142
•
Dallı Ada / 150
•
At Pazarlığı / 159
•
Politik Yardım / 165
•
Koca Yörük Dayı / 172
•
Keklik Pilavı / 184

Yanık Çaydanlık

BİR gece rüyamda ceviz ağacımın kesildiğini gördüm. Eli baltalı kişilerle kıyasıya tartışmaya girişmişim. Uykuda olduğumu bilmeden “Kestirmem!” diye tepineyerek doğruldum. Baktım, yataktayım. Kendi kendime bir şükür çektim. Bağirtıma eşim de uyanmıştı.

— Bismillah!.. Ne var? Ne kesiyorlar?

— Yok bir şey, rüya gördüm de...

— Hayrolsun!..

— Sağ ol! Hayır diyelim, hayır olsun! Yat hadi! Ben uyudum bile.

* * *

Henüz kadastro geçmemiş olan tarlalarımız, bağ bahçemiz için kardeşlerime babamın vefatı üzerine şöyle demiştim:

— Annem dilediği gibi tasarruf etsin. Babam kadar, annemin de emeği var. Bölüşürsek, gönlünün razı olma-
yacağı şeyler yaparız, üzülür kadıncağız.

Hiç kimse de itiraz etmemişti. Bahçeyi, tarlaları dile-
yen annemden izin alarak kullandı; ekti dikti, biçti kal-
dırdı.

Babamın güzel bir tabiatı vardı. Tarlada çift sürerken,
ağaç olmaya hazırlanan bir karış boyunda bir fidan, bir

çöğür görse hemen korumaya alır; etrafına taş dizer, üzerine bir kuru çalı bastırırdı. Böylece çiğnenmekten, hayvanlar tarafından koparılmaktan, telef olmaktan kurtarırdı. Korumaya alınmış bu ağaç hangi tür olursa olsun birkaç yıl sonra boyumuzu geçer, gelişip serpilirdi. Hayvanların yetişemeyeceği boya gelince de babam özene bezene aşılardı. Bu yüzden tarlalarımız aşılı meyve ağaçlarıyla doluydu. Çoğu armuttu, ama ayrı çeşitten. Her biri yaz ortasından güz sonlarına kadar başka başka dönemlerde olgunlaşır, tarlamızı gelip geçenlerin şenlendirdiği bayram yerine çevirirdi. İşinden dönen yorgun köylüler soluklanır, yazın yakıcı sıcaklarından kurumuş damaklarını tatlandırır, çatlamış dudaklarını ıslatırlardı. Ardından da babama ve geçmişlerine bol bol rahmet duaları dökülürdü, ağızlarından.

Çift sürerken bu ağaçlar sabana, boyunduruğa büyük engeldi. Sabanı ağaçların etrafından dolaştırmak, takılan köklerden çıkarmak yorucuydu. Aynı zamanda oyalayıcıydı. Ama babam bunları hiç üşenmeden yapardı. Ağaca zarar vermektan kaçınır; sabana bir kök takılsa öküzleri durdurur, geri bastırır, kurtarır. Orayı daha yüzeyden geçerdi. Hiç bıkkınlık göstermez, ağaçları bir insan gibi sever ve korurdu. Ağaç bakımı onun en sevdiği, büyük zevk aldığı işlerdendi.

Kimi zaman bu meyve ağaçlarından, dibindeki ekinde daha fazla kazandığımızı da hatırlarım. Harmanlar bittikten, tarlalardan el ayak çekildikten sonra kalanları toplar, komşu köylerde tahılla değişirdik. Ne kadar meyve o kadar buğday; berabere... Buna bizim oralarda “değiş” adı verilir. Bu usul, paranın para etmediği bir alışveriştir. Hem bizim meyvelerimiz telef olmaz, hem de meyvesi sebzesi kıt o köyler meyve yüzü görmüş olurdu. Sabah, üzerinde arıların uçtuğu bir yük meyve ile evden ayrılan babam, akşama bir yük tahılla dönerdi.

Bahçemizde her türlü meyve ağacı vardı. Köyümüze elmacılığı getiren de babam olmuştu. Gittiği yerlerden heybesinde, torbasında veya koltuğunun altında bir veya birkaç fidanla dönerdi. İlçe pazarına gittiği bir gün kardeşlerimle, dönüşte heybesinden çıkacak şekerleri, kuru yemişleri hayal ederken gedikten eşeğe yükletilmiş bir yük meyve fidanı ile görüldü. Elmadan eriğe, şeftaliden bademe kadar çeşit çeşit ve kiraz mı, yoksa vişne mi diye tereddüt ettiğimiz bir yığın fidan...

Bahçenin kıyısına, köşesine dikti bunları. O zamanlar bahçe ortasına, iç kısımlara meyve ağacı dikmek âdeti yoktu. Bütün ağaçlar kıyıda, an dediğimiz sınırdaki bulunurdu. Bu ağaçlar meyveye döndüğünde ben artık ilçeye okumaya gitmiştim. Onlar toplanmadan okullar açılıyordu. Köylü, bizim bahçede yetişen elmaları gördükten sonra, tarım kuruluşlarının da teşviki ile elmacılığa başladı.

Ben de ağacı ve yeşili severim. Herhâlde atadan miras olmalı. Ağaçların o koca gövdeleri ile şu toprağa sıkı sıkı sarılışlarından tutun da rengi, biçimi ile birbirlerine benzeyen fakat hiçbiri bir diğerine benzemeyen binlerce yaprak üzerine felsefe yapmaya bayılırım. Çınar, çam, köknar türü büyük ağaçlar beni çok etkiler. O koca gövdeleri ile zamana ve mekâna meydan okuyorlarmış gibi gelir. Küçük ağaçlar sevimli olur, naziktirler. Ama büyükler öyle mi ya... Kalın gövdeleri, geniş dalları ile azametle dikilirler karşımızda. Ulaşılması zor yüce dağlar gibidir onlar. Ceviz ağacını da bu yüzden mi daha çok severim bilmem. Ama şurası gerçek ki cevizin gönlümde ayrı bir yeri vardır.

Dalları evimizin saçaklarına kadar uzanan cevizlerimiz vardı. Ama bunlardan az ileride yoncanın altındaki özeldi. Yıllarca dışarıda olduğum için annem, babam ve kardeşlerim kadar bu cevizi de özlerdim. Babam, sağlığında

hiçbir ağacı kesmez ve kestirmezdi. Ama onun vefatından sonra annem, eve gölge oluyor diye avlu duvarına bitişik olan iki büyük cevizi dibinden kestirirken artık eskisi kadar verimli değil diye bu cevizin de bir insan boyundan biraz yukarisından gövdeleşen dallarını kestirmiş, kendince budatmış. Bu yaz gidişimde gördüm, içim burkuldu. Dibinde dolandım. Pantolon nedir bilmediğim çıplak ayak, çıplak bacak buralarda uğraştığım günler geldi gözümün önüne. Karşısına çöktüm...

* * *

Biliyor musun hey beli kırık koca ceviz, sen ve ben akranız, kardeşiz. Sen benden olsa olsa iki yaş küçüksün. Ama olsun şu yarım asırlık ömürde iki yaşın önemi mi olurmuş. Sen benimle yaşıtsın ve sen benim çocuğumsun, yavrumsun. Sen biliyorsun ya... Ben yine de anlatabayım...

Konuşmaya bile başlamadığım ama annemin söylediğine göre yeni yeni anlamlı sesler çıkarmayı denediğim sırada evimiz yanmış. Ben hatırlamıyorum. Komşu binalardan evimize sıçrayan yangının alevleri içinden çıkarmışlar beni. Kimin kurtardığı da pek belli değil ya... Annem kendisinin çıkardığını söylüyor, başkaları da birilerini söylüyor. Her kimse, bu dünyada yiyecek ekmeğim, içecek suyum varmış. Yangın yüzünden konuşmam biraz gecikmiş. Yangından bir yıl kadar sonra babam bu bahçeyi satın almış. Şu gördüğün, düne kadar dallarınla gölgelendirdiğin evi de o zaman yapmışlar. Evin yapımı ile ilgili çok az şey hatırlıyorum. Çatı yoktu, toprak damdı örtüsü. Üst kat, dört duvardan ibaretti. Alt kata bir ahır ve bitişğine de bir oda yaptırmışlardı. Şimdi elma deposu olarak kullanılan, ahıra bitişik o küçük odacıkta otururduk.

Yanan evimizle ilgili benim tek hatıram, yanık bir

çaydanlıktır. Enkazdan çıkarmışlar o çaydanlığı. Bu benim en sevdiğim oyuncağım idi. O benim devemdi. Sapına bağladığım bir iple onu deve yapmıştım. Herhâlde emziğinin deve boynu gibi eğri oluşundandı bu adlandırma. Yaz günü, bahçemizin üstünden geçen değirmen arkından çaydanlığa su doldurur, ipinden çeke çeke götürürdüm. Çaydanlık kim bilir kaç kere devrilir, suyu dökülürdü. Bıkmadan usanmadan yine arığa kadar gider su doldurur, ipinden çekerek getirmeye çalışırdım. Akşama kadar işim, oyuncağım buydu. Yemek de aramazdım. Bu suyu ne mi yapardım? Önceleri yaptığım bir havuza doldururdum. Benim yaptığım havuzdan ne olacak. Küçük bir şeydir. Ben arka gidip gelinceye kadar suyunu çekerdim. O yüzden ben bu havuzu bir türlü doldurmayı başaramamıştım. Sonraları ise cevizime dökmeye, cevizimi sulamaya başladım. Evet, sen benimdin, benim cevizimdin. Yıllarca adın “Yaşar’ın Diktiği Ceviz” olarak kaldı. Neden sonra kabuklarının ince oluşu yüzünden “Yuvka Kabuklu Ceviz”le değiştirildi. Benim diktiğim ceviz olsun da unutuldu, demek pek doğru olmasa da ikinci plana itildi. Parmak kadar çocuk nasıl ceviz dikermiş deme. Gerçi sen bunları benden daha iyi biliyorsundur ya... Ben yine de içimdekileri döküp rahatlamak istiyorum.

Bir gün annemler, karşıdaki şu yamaçtan evin sıvası için toprak getirecek oldular. Beni de yanlarına aldılar. Babaannemle ikisi, önce kazma kürek toprak kazdılar, sonra onu kalburla elediler, iri taşlarını attılar. Çuvala doldurup hayvanla evimize taşıdılar. Bu iş için birkaç sefer yapmak gerekti. Bu sırada ben onların çevresinde toprak eşeliyordum. Bir ceviz fidanı gördüm. Kargaların taşırken düşürdüğü cevizlerden olmalı. Henüz o sıralarda sağ olan dedemin bahçemize dikmek üzere Kıran’daki bağından verdiği cevizleri göçürürken gördüğüm usulde seni yerinden söktüm. Toprağının çoğunu düşürmeden

eve getirdim. Şimdi bulunduğun yere çapa ile açtığım bir çukura gömdüm. Deve yaptığım o yanık çaydanlıkla suladım. Günde kim bilir kaç sefer yapıyordum. Yaz günü olmasına rağmen seni tutturmuştum. Ben gördüğümü yapmıştım. Yazın kavurucu sıcaklarında, sana iyi bakmışım ki bak koca bir ağaç oldun. Göklere meydan okudun. Yıllarca meyve verdin. Meyvelerin ince kabuklu olduğu için herkesin tercihiydin. Konu komşu, gelen geçen, köylüsü yabancıyı annemden hep ince kabuklu ceviz isterdi biliyor musun? Senin meyvelerin bu kadar makbuldü. Nasıl büyüdün biliyor musun? Dur onu da anlatayım. “Çocuğun diktiği ceviz tutar mı? Yazın ortasında ağaç mı dikilir?” gibilerden olaya şüphe ile baktı büyükler. Ertesi yıl, senin yeşil yeşil yaprak açtığını görünce annem, bir akşam babama müjdeyi verdi:

— Baksan a, senin oğlanın diktiği ceviz tutmuş!

Babam, “Hikmet-i Huda’dan” deyip dibine bir çubuk soktu. Üstüne basılmasın diye de bir çalı bastırdı.

Artık ben sana daha özenli su taşıyordum. Babam, bahçeyi sularken senin dibine de su salıyordu. Set başında olduğun için suyu tutmak oldukça zordu. Set tarafına taşlar sıraladık, su akıp gitmesin diye. Biraz daha büyüyünce dibine dikilen sopa değişti, daha kalın ve uzun dikildi. Boyumuzu geçince sopaya filan gerek kalmadı. Sen büyüdün kendini kurtardın. Ne zaman meyveye döndün bilmiyorum. Çünkü senin boylu boslu bir ağaç adayı olduğun yıllarda ben de gurbetin yolunu tuttum. Okumak için köyümüzden, evimizden ayrıldım. Önce ilçe ortaokuluna, daha sonra da vilayetteki liseye... Sonrası malum. Yükseköğretim, üniversitesi derken memuriyet başladı. Yıllar geçip gitti. Sen bu arada ulu bir ağaç oldun. Dalların kalınlaştı, gövdeye döndü. Gölgen genişledikçe genişledi. Sen meyve verme çabasına düştün, bizim çocuklarımız oldu. Önceleri geçim, sonraları da çoluk ço-

cuk derdi art arda sıralandı. Okulları, işleri derken zaman geçiverdi. Sen kim bilir kaç ton meyve verdin, bu arada? Topraktan aldığı için içindeki fabrikalarda işledin, özene bezene dallarının ucunda meyveye dönüştürdün. Kışın karına, buzuna, soğuğuna direndin. Yazın sıcağında kavrulmamak için bir damla su, bir parça rüzgâr bekledin. Bu kadar büyük gövdeye, toprak mı yeter, su mu dayanır. Bizde ağaca babam bakardı. Sizin dilinizden o anlardı. Biz bilemedik... Toprakta ne tükendi, hangi gübreyi, maddeyi yeterince alamadın... Sadece uç dallarındaki yaprakların sarardığını, filizlerin karardığını gördük. Yine de gölgene oturduk, dalına salıncak kurduk, çocuklarımızı eğledik. Bir günden bir güne şikâyet ettiğini görmedik, olmaz dediğini duymadık. Sen bize kucak açtın.

Hatırlar mısın bilmiyorum? Elbet hatırlayacaksın. Çünkü benimle birlikte senin de canın yanmıştı. Liseye gidiyordum. Okulun açılması yaklaşmıştı. Sonbahar gelince bizdeki kış hazırlıklarının telaşını bilirsin. Tarhana yapılacak, bulgur kaynatılacaktır. Bulgur kaynatıldığı bir gündü. Buğday kazanları ocakta fokur fokur kaynamaktaydı. Annem, kaynamış bulgurla yememiz için ceviz toplamamı istedi. Sen de o zaman iyice boylanmıştın, ama dalların daha inceydi, nazikti. Meyvelerin ta tepelerde, dal uçlarındaydı. Ben, ağaçlardan beri gelmeyen, ağaçkakan gibi daldan dala sıçrayan, ağaçtan ağaca seğirten bir gençtim. Senin en uç dallarındaki cevizleri toplamak için başına çıktım. En yukarıdaki dallardan birinin çatalına ayağımı yanlamasına koydum. Yukarıdaki cevizleri toplayacaktım. Ağırlığımı o ayağıma verince senin nazik dalın gövdeden ayrıldı. Ben o kırılan dala tutunmuştum, dalla birlikte aşağı yuvarlandım. Daldan dala çarpa çarpa baş aşağı döndüm, en alttaki dallardan birisine nasılsa tutunmayı becerebildim ve bir iki sıyrıkla kurtuldum. Ama senin bir dalın hem de en yukarıdaki en güzel dalın kı-

rılmıştı. Bilirim, ağaçların en makbul, en kıymetli dalları üst dallarıdır. Ağaç oraya kadar ulaşabilmek için çok çaba harcamıştır. Onun amacı yükselmektir. Alt dalların pek önemi yoktur, çünkü ağaç alt dalların bulunduğu seviyeyi çoktan aşmıştır.

Şunu da hatırlayacaksın, yüksek okulda okuyordum. Yine bir güz günü, henüz okullar açılmamıştı. Bizim kestane renkli bir tosunumuz vardı. Babam, çifte daha yeni alıştıyordu. Oldukça güçlü ve çevik bir hayvandı. Bir gün şurada otliyordu. Ev halkına alışık, yabancılar karşısında saldırgan olurdu. Yaz boyunca benimle birlikte olmasına rağmen giyimimden midir nedendir, bilinmez üzerime saldırdı. Burnundan puflayarak koşturduğunu görünce kaçtım, yine de yakalandım. Başka çare yoktu. Boynuzlarından tuttum iki elimle. Boğaç Han gibi direndim. Ama ben kim, Boğaç Han kim?.. Beni sürmeye başladı. Direnmem fayda etmedi. Böylece senin dibine kadar geldik. Artık yorulmuştum. Bir türlü bırakmak bilmiyordum. Etraftan yetişebilecek kimseler de yoktu. Uzaktan annem bağıyor, fakat dananın onu dinlediği yoktu. Kurtulmak için bir şeyler düşünmeme de imkân yoktu. Birden zihnimde şimşek çaktı, cevizin dibine gelmişken şunun boynuzlarını cevize taktırayım da bir anlık gecikmeden faydalanıp kendim kaçayım diye düşündüm. Boynuzunun birini gövdene taktırdım ve kendimi senin arkana attım. Dana o anda bir hamle daha yaptı, bir boynuzu daha doğrusu başının büyük bölümü ile birlikte ağır gövdesi boşta kaldı, arka ayaklarından birisi de gazal yığınınına dalıp kayınca şu hendekten aşağı yuvarlandı. Ben kurtuldum, ama kendisi kurtulamadı. Bir ayağı kırılmış, düştüğü yerde. Annem, çocuk kurtuldu diye hayır dağıttı. Babam da eve sınıkçı getirdi. Dananın ayağını sardırttı. Ben okuluma döndüm. Bir mektupta dananın ayağının iyileşmediğini, kesmek zorunda kaldıklarını yazdılar.

Şu hâlinle benim ortaokula başladığım, yani gurbete çıktığım yıllardaki boydasın. Çok aziz bildiğim ve kendisine bir şey diyemediğim annem, seni gençleştirmek istemiş ve gövdeni işte şu yeni sürgünlerinin hizasından kestirivermiş. Kadın belki haklıdır. Bundan sonra daha gür dal budak salabilirsin, belki daha verimli bir ağaç olabilirsin. Ama benim ağacım olabilir misin? Çünkü benim cevizimden elli yıl gitti. Kesildi, odun oldu; yakıldı, ateş oldu. Kül oldu, döküldü; duman oldu, savruldu. İşte elli yılın, elli yıllık mücadelenin karşılığı; ateş, kül ve duman...

Ben ağlıyor muyum ne? Ama sen ağlamıyorsun. Ağlamazsın, ağlayamazsın. Çünkü sen geriye dönük yaşamaya değil ileriye programlanmışsın. Bak şu yeni yeni baş gösteren filizlerin her biri “Ben varım, ben büyük bir dal olacağım” diye haykırıyor gibi. Tıpkı senin, çaydanlıkla dibine su döktüğüm günlerindeki gibi. İleride sağ olursak bu cılız filizlerin birer kocaman dal olduğu günleri de görürüz belki.

Ah bir de biz gençleştirilebilsek...

* * *

Hayattan, eşimin sesi geliyor:

— Çocuklar, dayınıza seslenin, kahvaltı hazır...

Yeğenlerden biri, saçak ucundan bağıyor:

— Dayı!.. Kahvaltı yapıyoruz...

Diğeri, biraz geriden ekliyor:

— Amca!.. Neydesin? Seni bekliyoruz...”

— Geliyorum çocuklar, hemen...

Yerimden kalktım, elimin tersiyle gözlerimi kuruldım. Eve yöneldim. Kapıdan girince yeğenler bacaklarına sarıldılar...

Biri, “Dayım, ağlamış...” dedi.

Diğeri, “Amca, neydeydin?” diye sordu.
— “Hiç!” dedim. “Cevizle dertleřtim, biraz...”
Yeđenim, babasına:
— Baba, dertleřmek, ne demek?
— Konuřmak, sohbet etmek, ođlum...
— Amcama bak, ceviz konuřuy mu?
Öteki yeđen tamamladı:
— Dayım, delirmiř mi ne?..